

شرایط مسئولیت مدنی پلیس در حقوق ایران و انگلیس

مؤلف:
م. ا. دبیس خیاطی گرگری

موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی

تهران - ۱۳۹۵

خیاطی گرگری، ماهدیس، ۱۳۶۶ -	سرشناسه
شرایط مسئولیت مدنی پلیس در حقوق ایران و انگلیس / مولف ماهدیس خیاطی گرگری.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۵.	مستحضات نشر
۲۸۹ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.	مستحضات ظاهری
۹۷۸-۶۰۰-۸۰۴۰-۵۳-۸	شابک
قیما	وضعیت فهرست نویسی
Conditions Civil Responsibility Of Police In Iran and England	یادداشت
مسئولیت (حقوق) -- مطالعات تطبیقی	موضوع
Liability (Law) -- Comparative studies	موضوع
مسئولیت (حقوق) -- ایران	موضوع
Liability (Law) -- Iran	موضوع
مسئولیت (حقوق) -- انگلستان	موضوع
Liability (Law) -- Great Britain	موضوع
۵۳/۵ ص: ۱۴/۵ س.م.	رده بندی کنگره
۳۱/۰	رده بندی دیویی
۳	شماره کتابشناسی ملی

با مراجعه به فروشگاه اینترنتی سهارشس مزایای خرید آنلاین و تخفیف ویژه برخوردار شوید

www.shahredresh.com

عنوان: شرایط مسئولیت مدنی پلیس در حقوق ایران و انگلیس

مولف: ماهدیس خیاطی گرگری

ناشر: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۴۰-۵۳-۸

بهاء: ۱۶۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

تهران - خیابان کریم خان زند - خیابان سنایی - خیابان نهم - خیابان گیلان - پلاک ۵

کد پستی ۱۵۸۵۷۴۳۱۱ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ تلفن: ۸۸۱۱۵۸۱ نمابر: ۸۸۱۱۵۸۰

Email: publication@sdi.ac.ir

http://www.sdi.ac.ir

سخن ناشر

به نام خداوند جان و خرد

توسعه ادبیات حقوقی در هر کشور، نقش مهمی در پیشرفت نظام حقوقی آن کشور ایفا می‌نماید. اندیشمندان و پژوهشگران دنیای بیکران حقوق، که شیفته نظم‌اند و سرباز عدالت، آموزه‌های علمی و تجارب عملی خویش را به جامعه حقوقی عرضه می‌دارند تا بتوانند در تثبیت و تنویر نظم اجتماعی و استقرار عدالت و اصلاح و پیشرفت کشور سهیم گردند.

قانونگذار فهیم و آگاه، هیچ‌گاه در مقام تهیه پیش‌نویس و مهیا شدن جهت وضع قانون بود را بی‌نیاز از ادبیات و دکتربین حقوقی کشور و مشورت با خبرگان ننشاند و هیچ‌گاه مصوبات قبلی خویش را دائمی و مصون از نقد و اصلاح ننشاند. بخیر خواهد نمود، قضات متخصص و عدالت‌پیشه نیز نقد علمی و منصفانه آرای خود را به تکامل و پیشرفت می‌دانند.

دانشکده‌های حقوق و حوزه‌های علمیه که به مأموریت خطیر تربیت قضات، وکلا، مشاوران حقوقی، اساتید، پژوهشگران، و استیاد حقوق و فقه همت می‌کنند علاوه بر اینکه از آموزه‌های علمی و فضایی کشور بسیار بهره می‌برند متقابلاً رسالت مهمی در غنی‌سازی ادبیات و دکتربین حقوقی کشور بر عهده دارند.

جمهوری اسلامی ایران به ویژه در دو دهه اخیر با سرعت قابل توجهی در توسعه کمی ادبیات حقوقی کشور را شاهد بوده است. تعداد کتب و نشریات حقوقی منتشره در کشور طی بیست سال اخیر، به نسبت گذشته به مراتب افزایش یافته است. این دستاورد را باید به فال نیک گرفت و امیدواریم که این پیشرفت کمی به همین میزان با توسعه‌ای کیفی در بارور شدن دکتربین حقوقی مورد نیاز کشور همراه باشد و با احترام به حقوق مالکیت فکری دیگران انتشار یابد.

انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش که همواره سعی داشته است علاوه بر انتشار آثار حاصل از تحقیقات پژوهشکده حقوق، به صورتی هدفمند و با ارزیابی علمی به گزینش و چاپ و انتشار کتابهای حقوقی در حوزه‌ها و موضوعات مورد نیاز جامعه حقوقی کشور مبادرت ورزد، زحمات خانم ماهدیس خیاطی گرگری را در تألیف کتاب **شرایط مسئولیت مدنی پلیس در حقوق ایران و انگلیس** ارج نهاده، امیدوار است این کتاب مورد استقبال جامعه حقوقی کشور و استفاده متولیان امر قرار گیرد.

وحید اشتیاق

دیباچه

پیچیده ترین بخش حقوق خصوصی در همه نظامهای حقوقی، مسئولیت مدنی است. در این حوزه شرایط و عناصر مسئولیت مدنی اعم از خود ضرر، فعل زیان بار یا تقصیر و رابطه سببیت به عرف وابسته اند. زیرا معنای ضرر عرفی است؛ تقصیر تجاوز از رفتار انسان متعارف است و از رابطه سببیت، رابطه سببیت عرفی مد نظر است. این امر موجب شده تا فهم این بخش از حقوق با سختی خاصی همراه باشد.

یکی از مهمترین بحثهای حقوق مسئولیت مدنی، مسئولیت مدنی ناشی از فعالیت های شغل و حرفه ای است و در این میان مسئولیت مدنی پلیس از اهمیت ویژه ای برخوردار است؛ پلیس از یک سو ضامن امنیت یک جامعه است و مداخله پلیس با منابع عمومی همراه است و از طرف دیگر اعمال قدرت و وظیفه عمومی پلیس ممکن است منجر به ورود خسارت مالی، بدنی یا معنوی برای شخص یا اشخاص خاصی در جامعه گردد یا عدم اقدام پلیس ممکن است چنین خسارتی را به همراه داشته باشد. پس از آن است که آیا همه خسارات به بار آمده باید جبران گردد یا اینکه تحت شرایط خاصی پلیس مسئول خسارات وارده است. اگر در مسئول شناختن پلیس افراط گردد به ضررت طبیعی پلیس رغبت کمتری به مداخله و انجام وظیفه خواهد داشت و اگر در این حوزه تفریط گردد، به تخلفات و سهل انگاری های پلیس هر روز افزوده خواهد شد.

در حقوق ایران پاسخ به سوال فوق از آن جهت اهمیت و صعوبت ویژه می یابد که اولاً، مسئولیت مدنی به طور کلی و به ویژه در حوزه مسئولیت مدنی پلیس، قابل تفکیک از مسئولیت کیفری نیست و برای پاسخ به سوال مربوط به مسئولیت مدنی لازم است تا منابع قانونی حوزه مسئولیت کیفری پلیس نیز بررسی گردد؛ قوانینی همچون قانون به کارگیری سلاح (مصوب ۱۳۷۳)، قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح (مصوب ۱۳۸۲)، قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲) و قانون این دادرسی کیفری (مصوب ۱۳۹۲). نظر به این که قواعد این دو حوزه، همیشه نتایج یکسانی به بار نمی آورد، مطالعه و اظهار نظر سخت

خواهد شد. به طور مثال معلوم نیست آیا باید به تفسیر به نفع متهم (پلیس) توجه نمود یا اصل حمایت از زیان دیده را اعمال کرد. ثانیاً مسئولیت مدنی پلیس، بحث مسئولیت مدنی دولت را با خود به همراه می‌آورد و نظر به این که ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی، دولت را اصولاً مسئول جبران خسارت ناشی از فعل کارمندان خود نمی‌داند و به علاوه در خصوص اعمال حاکمیت، مسئولیتی بر عهده دولت قرار نمی‌دهد، به این ترتیب چون فعالیتهای پلیس از مصادیق روشن اعمال حاکمیت به شمار می‌آید، این سوال مطرح می‌شود که آیا چنانچه در قوانین خاص (برخلاف قانون مسئولیت مدنی) حکم به جبران خسارت ناشی از فعل پلیس شده باشد، مقررات خاص استثنایی هستند و باید تفسیر مضیق گردند یا این که می‌توان در سراسر مسئولیت مدنی پلیس، از قاعده قدیمی مندرج در ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی به طور کلی فاصله گرفت و در جهت نظریه‌های جدید مسئولیت مدنی دولت گام برداشت. ثالثاً، با توجه به این که بیشتر مواد قانونی که مستقیماً و صریحاً پلیس را مسئول جبران خسارت به بار آمده اعلام می‌کند، مربوط به خسارت بدنی و پرداخت دیه است و با توجه به این که نظام حقوقی ایران مانند بسیاری از نظامهای دیگر، حساسیت ویژه‌ای به این نوع ضرر نشان داده است؛ آیا مقررات مزبور، به خسارت مادی و معنوی هم قابل گسترش است یا خیر.

در نظام حقوقی انگلیس نیز اصولاً فهم حقوق مسئولیت مدنی (Tort) بسیار دشوار است. زیرا علاوه بر این که نظام حقوقی انگلیس نظامی مبتنی بر آراء دادگاه‌ها است، دست کم تا نیمه دوم قرن بیستم در حوزه مسئولیت مدنی قواعد و اصول عامی حاکم نبوده و این بخش، از منابع معین و خاص مشتق از مسئولیت مدنی تشکیل شده که همچنان فهم این حوزه از حقوق را بسیار سخت نموده است. ثانیاً، در حقوق انگلیس تصریح شده است که هدف از حقوق مسئولیت مدنی جبران همه خسارات وارد آمده به همه اشخاص نیست و تنها برخی خسارات نسبت به برخی اشخاص قابل جبران می‌باشند. ثالثاً، سیاست عمومی به صورت صریحی در تحمیل یا عدم تحمیل مسئولیت مدنی نقش اساسی دارد.

دادگاه‌ها به این امر توجه ویژه‌ای دارند که مسئول شناختن پلیس، آیا مانع تحقق اهداف دیگر اجتماعی، که مهم‌تر از حیران خسارت زیان دیده هستند، می‌شود یا خیر. رابعاً، در حقوق انگلیس بر خلاف حقوق ایران، اصولاً ترک تکالیف قانونی موجب مسئولیت مدنی نیست و وظایف قانونی اصولاً بر وجود اختیار اقدام، دلالت می‌کنند و خودداری از اقدام و ترک فعل تنها در شرایط خاص و استثنایی موجب مسئولیت مدنی می‌شود.

ویژگی‌های مسئولیت مدنی پلیس در حقوق ایران و اهداف خاص مسئولیت مدنی پلیس در نظام حقوقی انگلیس، موجب می‌شود تا فهم و تطبیق دو نظام حقوقی منور بسیار دشوار گردد. البته تفاوت‌های دو نظام موجب نمی‌شود که همه به نتایج متفاوتی به بار آید. به هر حال مطالعه تطبیقی این دو نظام حقوقی راهگشا است. از این طریق محاسن و معایب نظام حقوقی ایران به خوبی نمایان می‌شود و شنیداری در جهت رفع معایب ارائه می‌گردد.

سرکار خانم هدیه حیاطی گرگری، در این اثر که به عنوان پایان نامه ی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی ایشان در دانشگاه علامه طباطبائی نگاشته شده است، به خوبی از عهده این کار برآمده‌اند و علاوه بر مطالعه تطبیقی کتب و مقالات این حوزه، سعی نموده‌اند تا توجه ویژه‌ای به رویه قضایی در دو نظام ایران و انگلیس داشته باشند و نحوه اعمال قوانین و مقررات توسط دادگاه‌ها را نمایان سازند.

اثر ارائه شده از چنان قوتی برخوردار است که می‌توان آن را جزو بهترین کارهای سالهای اخیر در حوزه مسئولیت مدنی تطبیقی و شمار آورد و مطالعه آن را به محققان و علاقه‌مندان پیشنهاد نمود. از خداوند منا، توفیق روزافزون ایشان و سایر جوانان برومند این مرز و بوم را خواستارم.

دکتر حبیب الله رحیمی

دانشیار دانشکده حقوق

و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی

فهرست اجمالی مطالب

مقدمه	۱۹
فصل اول: مفاهیم، منابع و مبانی مسئولیت مدنی پلیس و ضرر وارده توسط پلیس	۲۹
مبحث اول: مفاهیم و مبانی مسئولیت مدنی پلیس	۳۱
گفتار اول: مفهوم شرایط مسئولیت مدنی پلیس	۳۲
بند اول: تعریف شرایط مسئولیت مدنی پلیس در حقوق ایران و انگلیس	۳۲
بند دوم: ارتباط مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری پلیس	۳۳
بند سوم: مسئولیت مدنی پلیس و اشخاص دیگر	۳۶
گفتار دوم: منابع حقوقی در مسئولیت مدنی پلیس	۵۰
بند اول - منابع نظام حقوقی انگلیس در مسئولیت مدنی پلیس	۵۰
بند دوم - منابع نظام حقوقی ایران در مسئولیت مدنی پلیس	۵۲
گفتار سوم: مبانی مسئولیت مدنی پلیس	۵۵
بند اول: مبنای مسئولیت مدنی پلیس در حقوق ایران	۵۷
بند دوم: مبنای مسئولیت مدنی پلیس در حقوق انگلیس	63
مبحث دوم: ضرر وارده توسط پلیس	۷۱
گفتار اول: مفهوم ضرر	۷۲
گفتار دوم: شرایط ضرر قابل جبران	۷۲
بند اول: مسلم بودن ضرر	۷۳

بند دوم: مستقیم بودن.....	۷۴
بند سوم: شخصی بودن.....	۷۵
بند چهارم: قبل پیش بینی بودن.....	۷۶
بند پنجم: عدم جبران آن در گذشته.....	۸۱
بند ششم: لطمه زندگی به حق شخصی و نقض مشروع زبان دیده.....	۸۱
بند هفتم: عدم شمول مرور زمان.....	۸۳
گفتار سوم: اقسام ضرر.....	۸۴
بند اول: ضرر مادی.....	۸۵
بند دوم: ضرر معنوی.....	۹۰
بند سوم: ضرر جسمی.....	۹۱

فصل دوم: تعریف افعال زیانبار) پلیس.....	۱۲۳
مبحث اول: مفهوم قصور افعال زیانبار) پلیس.....	۱۲۶
گفتار اول: نظریه ها.....	۱۲۶
بند اول: مفهوم شخصی تقصیر.....	۱۲۶
بند دوم: مفهوم نوعی تقصیر.....	۱۲۶
گفتار دوم: رویکرد دو نظام حقوقی.....	۱۲۷
بند اول: حقوق ایران.....	۱۲۷
بند دوم: حقوق انگلیس.....	۱۲۹
مبحث دوم: اقسام تقصیر.....	۱۴۰
گفتار اول: از حیث نوع فعل.....	۱۴۱
بند اول: فعل.....	۱۴۱
بند دوم: ترک فعل.....	۱۴۱
گفتار دوم: از حیث عنصر روانی فعل زیانبار.....	۱۴۴
بند اول: حقوق انگلیس.....	۱۵۴
بند دوم: حقوق ایران.....	۱۵۷
مبحث سوم: تقصیرهای خاص پلیس.....	۱۵۹
گفتار اول: «تقص و خلیفه قانونی» توسط پلیس.....	۱۶۰
بند اول: نظام حقوقی ایران.....	۱۶۰
بند دوم: نظام حقوقی انگلیس.....	۱۶۱

گفتار دوم: سوءاستفاده از اختیار قانونی.....	۱۶۵
بند اول: حقوق ایران.....	۱۶۶
بند دوم: حقوق انگلیس.....	۱۷۱
مبحث چهارم: علل موجهه تقصیر.....	۱۷۴
گفتار اول: مفهوم علل موجهه تقصیر.....	۱۷۴
گفتار دوم: موارد علل موجهه تقصیر.....	۱۷۸
بند اول: حکم قانون.....	۱۷۸
بند دوم: امر مقام صالح قانونی.....	۱۷۹
بند سوم: دفاع مشروع.....	۱۸۱
بند چهارم: اضطرار.....	۱۸۹
بند پنجم: اکراه.....	۱۹۸
بند ششم: ضایع زیان دیده.....	۱۹۹
فصل سوم: ابط سبب میان رفتار زیان بار پلیس و ضرر وارده ...	۲۰۶
مبحث اول: مفهوم رابطه سبب و ضرر.....	۲۰۸
گفتار اول: حقوق انگلیس.....	۲۰۸
گفتار دوم: حقوق ایران.....	۲۱۰
مبحث دوم: تعدد اسباب در مسئولیت مدنی پلیس.....	۲۱۲
گفتار اول: مفهوم تعدد اسباب.....	۲۱۲
گفتار دوم: تعیین مسئولیت پلیس در فروض مختلف اجتماع اسباب.....	۲۱۴
بند اول: حقوق ایران.....	۲۱۴
بند دوم: حقوق انگلیس.....	۲۲۱
مبحث سوم: تأثیر اسباب خارجی بر مسئولیت مدنی پلیس.....	۲۲۵
گفتار اول: قوه قاهره.....	۲۲۵
گفتار دوم: تقصیر شخص ثالث.....	۲۲۸
گفتار سوم: تقصیر زیان دیده.....	۲۳۰
بند اول: حقوق انگلیس.....	۲۳۰
بند دوم: حقوق ایران.....	۲۳۸

الف- تأثیر تقصیر زبان دیده در مسئولیت پلیس.....	۲۳۸
ب- معیار تقصیر زبان دیده.....	۲۴۷
نتیجه و پیشنهاد.....	۲۶۳
فهرست منابع.....	۲۶۹
فهرست تفصیلی مطالب.....	۲۷۶
پیوستها: (فهرست قوانین و پرونده های حقوق انگلیس).....	۲۸۲

مقدمه

امنیت و نظم عمومی از دیرباز یکی از اساسی‌ترین نیازهای جوامع را تشکیل می‌دهند. از زمان تشکیل کشورها، دولتهای حاکم در جهت تأمین این نیازها اقدام به ایجاد نهادهایی نموده‌اند که تحت نظارت حکومت وظیفه برقراری نظم و امنیت را برعهده داشته‌اند. سازمان پلیس یکی از نهادهایی است که وظایف آن عمدتاً مربوط به حفظ نظم و امنیت داخلی کشور می‌گردد. در عمل همین نیرو ممکن است در راندن یا برقراری امنیت یا انجام امور دیگر موجب ورود خسارت به اشخاص و سلب اعم از اشخاص عادی و سازمان متبوع خود گردد. همین امر مسئولیت مدنی پلیس را مستلزم بررسی دقیق حقوقی می‌نماید.

۱- بیان مسئله

بحث از مسئولیت مدنی پلیس به عنوان یکی از موارد مسئولیت مدنی خاص و حرفه‌ای، ابعاد مختلفی را در بر دارد؛ از جمله می‌توان از مبانی، شرایط، آثار اجبران خسارت و دعوای مسئولیت مدنی علیه پلیس (مسئولیت مدنی پلیس نام برد. در این میان اهمیت بررسی شرایط (ارکان) که با اجتماع آنها مسئولیت مدنی بر پلیس تحمیل می‌گردد، نگارنده را بر آن داشت تا با بررسی این ارکان، ضمن تکیه بر ویژگی خاص حرفه‌ای پلیس که در هر نظام حقوقی منجر به در

نظر قرار دادن قواعد ویژه‌ی مسئولیت مدنی (در قالب مقررات یا نظریه‌های حقوقی) گشته است. نقاط مشترک و متمایز مسئولیت این گروه را در دو نظام حقوقی ایران و انگلیس تحلیل حقوقی نماید. بنابراین تکیه‌ی متن حاضر در درجه نخست بر قواعدی است که تنها در مورد مسئولیت مدنی پلیس امکان بحث می‌باشد؛ اما این امر مانع از بررسی مباحثی که در مورد پلیس واجد مصادیق ویژه‌ی باشد، نخواهد بود.

علاوه بر اینکه به دلیل تطبیق دو نظام حقوقی در باب یک مسئولیت خاص ناگزیر به تدوین قواعد تطبیق به طور همزمان خواهیم بود؛ تطبیق دو نظام حقوقی ایران و انگلیس در باب شرایط مسئولیت مدنی از یک طرف و مقایسه و تطبیق شرایط مسئولیت مدنی یک قشر خاص تحت عنوان پلیس از سویی دیگر که مستلزم بیان وضعیت مسئولیت مدنی آن‌ها در مقایسه با اشخاص دیگری که شرایط مسئولیت مدنی آن‌ها تابع قواعد عامه‌ی مسئولیت مدنی است، می‌باشد.

۲- سوال و فرضیه اصلی

سوال اصلی این است که با حصول چه شرایطی می‌توان مسئولیت مدنی را بر نیروهای پلیس (طبق حقوق ایران و انگلیس) اعمال نمود؟

بر این مبنا فرضیه اصلی را می‌توان چنین بیان داشت که شرایط مسئولیت مدنی پلیس در هر دو نظام عبارت است از: ضرر، فعل زیانبار و رابطه سببیت. اما در جزئیات این شرایط تفاوت‌هایی بین این دو نظام حقوقی وجود دارد.

۳- سوالات و فرضیه‌های فرعی

در راستای سوال اصلی چند سوال فرعی نیز می‌توان طرح نمود:

اولاً: در مسئولیت مدنی پلیس در نظام حقوقی ایران و انگلیس چه قسم یا اقسامی از ضرر قابل جبران می‌باشند؟ در این راستا اوصاف ضرر قابل جبران چیست؟

ثانیاً: فعل زیان‌بار پلیس از حیث لزوم احراز تقصیر در آن و نوع فعل (فعل مثبت و ترک فعل) در چه حالت موجب مسئولیت مدنی آن‌ها خواهد شد؟ در این رابطه علل موجهه‌ی فعل زیان‌بار پلیس چه وضعیتی در دو نظام حقوقی مورد نظر دارد؟

ثالثاً: در رابطه‌ی سببیت میان فعل زیان‌بار پلیس و ضرر، آیا در دو نظام حقوقی ایران و انگلیس همواره مسئولیت مدنی پلیس مبتنی بر فعل شخصی است.

از طرفی دیگر فرضیه‌های فرعی متناسب با سوال‌های فرعی را می‌توان چنین طرح نمود:

اولاً: خسارت بدنی در حقوق ایران بر خلاف انگلیس بیشتر مورد توجه بوده و به نوعی جبران آن تضمین شده؛ لیکن جبران نقدی خسارت‌های معنوی در حقوق ایران مورد توجه نبوده است. در هر دو نظام این ضرر بدون داشتن اوصافی همچون مسلم و مستقیم بودن امکان مطالبه نخواهد داشت.

ثانیاً: احراز تقصیر حرفه‌ای پلیس در اتلاف یا کم‌باشه در حقوق ایران لازم نیست. ضمن اینکه بر خلاف حقوق انگلیس علاوه بر فعل، ترک فعل نیز برای پلیس مسئولیت مدنی ایجاد می‌کند. بر حسب وظایف حقه‌ای پلیس موارد علل موجهه فعل زیان‌بار نیز متفاوت با اشخاص دیگر است.

ثالثاً: مسئولیت مدنی پلیس (در هر دو نظام ایران و انگلیس) علاوه بر مسئولیت شخصی پلیس، در مواردی مسئولیت ناشی از فعل غیر (مسئولیت مدنی دولت) و حتی اشیاء و حیوانات تحت کنترل و مالکیت پلیس نیز می‌باشد.

۴- سابقه تحقیق

با بررسی سوابق مربوط به بحث شرایط مسئولیت مدنی پلیس می‌توان دریافت، این امر در هر دو نظام حقوقی مورد بحث، مورد بررسی قرار گرفته است.

در ایران پژوهش‌هایی در قالب کتاب، مقاله و پایان‌نامه در خصوص مسئولیت مدنی ضابطین دادگستری - و گاه بطور خاص مسئولیت مدنی پلیس - صورت گرفته است. آنچه در این پژوهش‌ها مورد نظر قرار گرفته، بیشتر حول بحث مسئولیت ضابطین بوده در مواردی به مسئولیت مدنی پلیس نیز به نحو خاص پرداخته شده است.

به عنوان صریح‌ترین منبع از حیث عنوان، می‌توان از کتاب «مسئولیت مدنی پلیس»^۱ نام برد که پنج سال پیش از نگارش این پایان‌نامه، توسط دو تن از حقوق‌دانان ایران به رشته تحریر درآمده است. با بررسی عناوین و تقسیم‌بندی‌های کتاب، رفته در این کتاب، می‌توان گفت بر خلاف عنوان صریح آن، در بحث از شرایط و رکن مسئولیت مدنی پلیس به طور تفصیلی به مطالبی پرداخته شده که اساساً در باب مسئولیت مدنی پلیس موضوعیت و واجد ویژگی خاصی نبوده و لذا در بسیاری از عناوین چیزهایی که بیان قواعد عام مسئولیت مدنی، صورت نگرفته است. ضمن اینکه در موارد متعددی دقت لازم در بکار بردن اصطلاحات تخصصی رایج در حقوق مسئولیت مدنی (برای نمونه مترادف دانستن مسئولیت محض و مسئولیت مطلق در صفحات ۶۰ و ۶۴ کتاب مذکور) صورت نگرفته است. در موارد بسیاری نیز تنها به ذکر بی‌میراد قانونی - بدون تحلیل حقوقی آن - اکتفا شده است. در برخی عناوین بررسی بطور بی‌ملاحظه حقوق خارجی (حقوق انگلیس، آمریکا، آلمان و ...) نیز به چشم می‌خورد.

مقاله‌های ارائه شده در باب مسئولیت مدنی پلیس ایران نیز عمدتاً بر اساس کتاب موصوف صورت گرفته‌اند و در غالب موارد همان روش پیش گفته را مورد تبعیت قرار داده‌اند.

در دو سال اخیر مسئولیت مدنی پلیس بیشتر مورد توجه پژوهشگران حقوقی قرار گرفته است. به عنوان نمونه می‌توان از پایان نامه با عنوان «بررسی مسئولیت مدنی پلیس»^۱ در مقطع کارشناسی ارشد نام برد. ویژگی این پایان نامه پرداختن به کلیه عناوین مسئولیت مدنی از جمله مبنای ارکان و نحوه جبران خسارت توسط پلیس است. از جمله مواردی که بتوان آن را به عنوان نقدی بر پژوهش مذکور دانست؛ این است که ادعای عدم وجود رویه قضایی خاص در باب مسئولیت مدنی پلیس شده است. این در حالی است که با عنایت به پرونده‌های بسیاری در خصوص مسئولیت مدنی پلیس - که بعضاً در اختیار عموم نیز قرار دارند - می‌توان خلاف ادعای نویسنده را اثبات نمود. همچنین پیشنهاد تصویب قوانین برای مسئولیت مدنی پلیس ارائه شده است؛ در حالی که این امر تنها می‌تواند به حل بخشی از مشکلات و مشکلاتی در تفسیر منجر گردد و در عمل نیز نظام حقوقی ایران با نامزد چنین قوانین ویژگی برای پلیس نبوده و قوانین موجود با برخی ملاحظات قابل اعمال هستند.

پایان نامه دیگری با عنوان «مسئولیت مدنی پلیس در حقوق جمهوری اسلامی ایران»^۲ در مقطع کارشناسی ارشد مورد دفاع قرار گرفته است. به جهت عدم دسترسی نگارنده به پایان نامه فوق، توضیحی برآن گفت در پژوهش مذکور، مباحث مرتبط با مسئولیت مدنی پلیس تنها در نظام حقوقی ایران مورد توجه قرار گرفته است.

چنانکه ملاحظه می‌گردد در هیچیک از پایان نامه‌ها و تألیفات منسوبة به نگارنده، به نحو خاص شرایط مسئولیت مدنی پلیس، - علی‌الخصوص به نحو تطبیقی با حقوق انگلیس - مورد توجه قرار نگرفته است. در حالی که در کلیه

۱. نفسی مقدم، میلاد، ۱۳۹۱، بررسی مسئولیت مدنی پلیس، داسکده علم و فرهنگ، تهران.
 ۲. برشانی، حمزه‌رضا، ۱۳۹۲، مسئولیت مدنی پلیس در حقوق جمهوری اسلامی ایران، داسکده اراد اسلامی واحد دماوند، دماوند.

عناوین موجود در پایان نامه پیش رو، ویژگی تطبیقی بودن وجود داشته و سعی بر آن شده تا تحلیل هر کدام از نظامهای حقوقی ایران و انگلیس منحصرأ و به طور مستقیم از منابع حقوقی همان نظام حقوقی صورت گیرد و از منابع با واسطه (همچون منابع ترجمه شده به زبان فارسی) استفاده نشود.

در کشورهای خارجی و به طور مشخص در حقوق کشور انگلیس نیز، مقالهای در تحلیل قوانین و آراء صادره از محاکم انگلیس در خصوص مسئولیت مدنی پلیس وجود دارد. در این تألیفها و تحقیقات حقوقی سعی بر آن شده که مسئولیت مدنی پلیس طبق قواعد مسئولیت مدنی این کشور تحلیل شود. اما در حقوق این کشور نیز یک تألیف مستقل حقوقی در باب مسئولیت مدنی پلیس به ندری که صریح در این عنوان باشد، توسط نگارنده یافت نشد. لذا برای یافتن قواعد مورد نیاز، مراجع به منابع حقوقی مرتبط با موارد مسئولیت مدنی (Tort Law)، مطالب مربوط به مسئولیت مدنی خاص پلیس استخراج و مورد تحلیل قرار گرفته است. در ادامه کتابهایی که در آن ذیل عنوان مسئولیت های خاص، به مسئولیت مدنی پلیس نیز اشاره شده است می توان از کتاب «مسئولیت مدنی نوین»^۱ نام برد که توسط یکی از حقوقدانان متخصص در امر مسئولیت مدنی در حقوق این کشور، به رشته تحریر درآمده است. ضمن اینکه بررسی آراء قضایی در کنار قوانین مصوب پارلمان، یکی از رویکردهای حقوقی این کشور در باب مسئولیت مدنی پلیس ابزاری ضروری محسوب می گردد. در این راستا کتاب دیگری تحت عنوان «حقوق مسئولیت مدنی»^۲ توسط یکی دیگر از حقوقدانان انگلیسی تألیف شده که ویژگی مهم آن، تحلیل

^۱ Harpwood, Vivienne, 2009, **Modern Tort Law**, 7th edition, Cavendish Publishing Ltd, New York (USA).

^۲ Steele, Jenny, 2007, **Tort Law**, Oxford University Press, New York.

دقیق آراء صادره از محاکم این کشور در موارد مختلف و از جمله در مورد مسئولیت مدنی پلیس می باشد.

۵- اهداف

از جمله اهداف بررسی شرایط مسئولیت مدنی پلیس می توان به این امر اشاره نمود که چون وظیفه اصلی پلیس حفظ امنیت جامعه و مقابله با جرایم و بی نظمیه های جامعه می باشد، بحث مسئولیت مدنی آنها و شرایط ایجاد و به تبع آن شغل موجهه و زایل کننده مسئولیت مدنی آنها نیز حائز اهمیت می باشد.

چنانچه اگر شرایط مسئولیت مدنی پلیس به نحوی که شغل پلیس و منافع جامعه اقتضا کرد، مقرر نگردد؛ یکی از اهداف جامعه ای منظم که همان حفظ امنیت است، محقق نخواهد افتاد. به علاوه حقوق اشخاصی که بدون دخالت در اقدامات مجرمانه مجازات شده اند نیز باید مورد نظر قرار گیرد و از اینجا می توان به لزوم جبران خسارت توسط دولت در قبال زیان های وارده به سبب اقدامات پلیس به اشخاص اشاره پی برد.

با توجه به حساسیتها و اهداف و وظایف خاص نیروهای پلیس از طرفی و حفظ حقوق شهروندان از طرف دیگر اهمیت بحث از شرایط مسئولیت مدنی که با احراز آنها مسئولیت مدنی بر دوش نیروهای پلیس خواهد افتاد، بیش از پیش روشن می گردد.

از آن جا که یکی از اهداف مطالعه تطبیقی ارائه معیار است که تطبیق بر اساس آن صورت می گیرد؛ متن پیش رو نیز از این امر استثناء نیست و به تناسب موضوع اموری همچون عدالت اجتماعی، حمایت از زیان دیده، حمایت از مأمور پلیس، جلوگیری از تجربه برهم زندگان نظم اجتماعی، عملکرد بهتر پلیس در ایجاد نظم و امنیت عمومی و... مدنظر قرار گرفته است.